

Euroopa Liidu rohevarjundiga tööstuspoliitika ja mis on juhtunud Eestis

AHTI ASMANN
Eesti Keemiatööstuse Liidu
juhatuse esimees

Praeguseks on üle tuhande organisatsiooni ühinenud pöördumisega Euroopa Liidu (EL) liidrite poole toetada Euroopa tööstuskokkulepet. Belgia peaminister Alexander De Croole, kes suuresti seda initsiatiivi on vedanud, on öelnud, et Euroopa tööstuskokkuleppe ambitsioon peaks olema samal tasemel Euroopa rohelepinguga. Kõlab üsna julgelt.

Esmakordselt esitlesid Antwerpeni deklaratsiooni 73 tööstusharu juhti selle aasta 20. veebruaril toimunud Euroopa tööstuse tippkohtumisel Euroopa Komisjoni presidendile Ursula von der Leyenile ja Belgia peaministrile Alexander De Croole.

Antwerpeni deklaratsioon peaks

toimima äratuskellana Euroopa otsustajatele, sätestades laialdaselt kokku lepitud kümnest põhipunktist koosneva raamistiku, milles rõhutatakse vajadust tegelda kõrgete energiahindadega, luua ühine Euroopa infrastruktuur, tagada toorainega varustatus, edendada arukamat innovatsiooni ja ergutada nõudlust jätkusuutlike toodete järele. Deklaratsioonis toetatakse ka tugevat tehnoloogiainvesteeringute raamistikku ning nõutakse ühtse turu võimendamist, et tagada ettevõtete jäämine Euroopasse.

OLEME TÖÖSTUSKOKKULEPPE OSAS POSITIIVSELT MEELESTATUD, ENT SIISKI ÄRAOOTAVAD

Antwerpeni deklaratsiooni üleskutse sõlmida Euroopa tööstuskokkulepe on olnud algfaasis edukas. Ühinenud on ettevõtete juhid, ettevõtlusorganisatsioonid ja ametiühingud, kes esindavad 25 sektorit üle Euroopa. Eestis on üleskutsega liitunud Eesti Keemiatööstuse Liit, kuhu kuulub üle 55 liikme kümnest eri valdkonnast. Oleme tööstuskokkuleppe osas positiivselt

meelestatud, ent siiski äraootaval seisukohal. Miks?

Belgia keskpanga juht Pierre Wunsch väljendas hiljuti ajakirjas Politico skeptist selles osas, mis puudutab Euroopa rohelepet, öeldes, et süsinikuhinnad ja rohelisemate energiaallikate maksumus muudavad energia Euroopas viis kuni kaheksa korda kallimaks kui USAs ning Euroopa ametiasutused, kui nad

***Praegust rohepööret
juhivad doktorikraadiga
teadlaste asemel
nõunikud ja
kliimanõukogude
ja mõtterännaku-
kogukondade raames
hoopis roheradikaalid
ja tasamajanduse
pooldajad.***

tahavad säilitada usaldusväarsust, peaksid lõpetama eitamise ja selgitama, kes peab nende kõrgemate kulude eest maksma. Nii et küsimus on: kas Euroopa rohelepingut tööstuslepinguga võrrelda on üldse mõistlik, kui tahame, et seekordne „leping“ oleks edulugu?

Roheleppe poliitilise elujõulisuse kontroll saabub kahtlemata eesseisvatel Euroopa Parlamendi valimistel, kus poliitanalüütikud ennustavad varasemast suuremat edu paremradikaalidele. Muu hulgas roheliste arvelt. Parempoolse koalitsiooni tekkimine Euroopa Parlamendis tähendab üpris kindlasti aga ka senise kliimapolitiika revideerimisele minekut.

Ka ELi suurte riikide tasemel võib tajuda muutuste tuuli. Isegi Saksamaa juhtiva peavoolu erakonna, konservatiivse

CDU/CSU liidu juhtivad liikmed on avaldanud Saksa meedias väga kriitilisi artikleid ELi kliimapolitiika suhtes ning CDU/CSU liidumaa peaministrid ja kõrgemad liidupartei liikmed soovivad taas kasutusele võtta tegevuse lõpetanud tuumareaktorid ning kavandavad ka uute tuumaelektrijaamade ehitamist. Seda olukorras, kus CDU enda endine liidukantsler Angela Merkel need 2011. aastal ära keelas. Igatahes võime suhteliselt suure kindlusega väita, et Euroopa poliitika rõhuasetused muutuvad ja seda eeskätt tulenevalt sisepoliitilisest survest.

Agaga kuna ma pole poliitik, siis ma siin rohkem kaasa ei räägiks. Igatahes selge on see, et ELi kontekstis pole võimalik vaadata tööstuspoliitikat ilma sanktsioneeriva rohepoliitikata.

Ursula von der Leyen sõnas juba detsembris 2019: „Euroopa roheline kokkulepe on meie uus **kasvustrateegia** – majanduskasvuks, mis annab rohkem tagasi kui võtab. Me kõik saame olla üleminekuga seotud ja me kõik saame võimalustest kasu lõigata. Aitame oma majandusel olla ülemaailmne liider, liikudes esimesena ja liikudes kiiresti.“

**MIS ON VAHEPEAL JUHTUNUD
EESTIS EHK EESTI TÕLGENDUS
EUROOPA LIIKUMISSUUNAST**

Jälgides arenguid Euroopas ja Eestis kohapeal ning neid rutiinselt võrreldes ei ole kahtlustki, et meie poliitikud esindavad ELi seisukohtadest ja trendidest tulenevaid vaateid. Ainukese vahega, et järjepidevalt kiputakse Euroopast kaks aastat maas olema. Kui paljudes Euroopa riikides jõuti roheleppe allkirjastamise järel kujundada välja rohe-eesmärkide jaoks selge raamistik ja õigusselgus, siis Eestis jõudis rohepolitiika kaks aastat hiljem alles parteiprogrammidesse.

Ning nüüd, kui EL on aru saanud, et õhinapõhiselt on oma konkurentsivõime nõrgendamise eeskätt liiga kaugele mindud ning pika eesmärgi tulemusliku täitmise nimel ei tohi üleminekutempo

majandusele tapvaks muutuda, siis Eestis me ELi uut suunda veel eitame. Probleem võib muidugi olla selles, et just on erinevate riigisestse initsiatiividega algatust tehtud. Või ka seepärast, et praegust rohepööret juhivad doktorikraadiga teadlaste asemel nõunikud ja kliimanõukogude ja mõtterännakukogukondade raames hoopis roheradikaalid ja tasamajanduse pooldajad.

Eelnevat kõrvale jättes algab võtmeprobleem rohepoliitikas aga sellest, et Eesti riik on ELi rohelise kokkuleppe muutnud nn rohereformiks, tegemata seejuures arvestatavat mõjuanalüüsi, mida Eesti rohereform eeskätt erasektorile endast kujutab. Näiteks tulenevalt ELi rohelisest kokkuleppest seisab keemiatööstusel ees kolm üleminekut: muutuda kliimanetraalseks ja digitaalseks ning minna üle ohututele ja kestlikele kemikaalidele. Nende üleminekute eelduseks oleks aga toetava seaduskeskkonna loomine, tuginedes sealjuures teadmistele, mitte emotsioonidele.

Vaadates erinevaid majandusnäidikuid, näeme, et EL kaotab hetkel muu maailma ees konkurentsivõimet. Paraku on Eesti omakorda ELi nõrgimate hulgas. Narratiiv, et eelkõige peame ise hakkama saama, on kadunud nii ELi tasemel, kui eriti Eestis. Mida peame sellises olukorras tegema? Esmalt peame lõpetama riiklikult illusioonide tootmise, justkui lähaks Eestil hästi. Eesti majanduslanguses, olukorras, kus isegi meie lähinaabri Leedu majandus tõusis selle aasta esimeses kvartalis 2,9 protsenti, peame vaatama peeglisse.

KLIIMAKINDLA MAJANDUSE SEADUS ESINDAB TAAS DOGMAATILIST VASTUSEISU PÕLEVKIVILE

Viru Keemia Grupi sõnum on olnud, et roheleppe raames ei ole probleemiks põlevkivi, vaid CO₂ emissioonid, mis kaasnevad selle kasutamisega. Kui CO₂ probleem saaks lahenduse, võiksime jätkata põlevkivi kasutamist. Kliimaministeeriumi uus ettepanek, et pärast 2035. aastat tuleks

põlevkivi kasutada millegi muu kui kütuse või energiakandja tootmiseks, tekitab küsimusi. Kui CO₂ oleks kinni püütud, kas poleks siis põlevkivi kasutamine kütusena vastuvõetav?

Rohelepe ja Euroopa Liidu kliimapolitiika keskenduvad CO₂ emissioonide vähendamisele. Kui süsiniku kogumise ja ladustamise tehnoloogiad piisavalt edasi areneks, võiks põlevkivi kasutamine jätkuda ilma kliimapolitiika rikkumiseta. Kliimaministeeriumi ettepanek aga viitab sellele, et isegi kui CO₂ emissioonid on kontrolli all, tuleks põlevkivi kasutust piirata. See on sügavalt arusaamatu ja ebaloogiline.

Kui laevakütuste turul ei toimuks globaalset muutust ja Eestis suudetaks CO₂ kinni püüda, siis miks ei võiks põlevkivist kütust toota? Rohepoliitikutel väidavad, et

Kui suudame arendada tehnoloogiaid, mis võimaldavad põlevkivi kasutamist ilma CO₂ emissioonideta, peaks see olema kooskõlas roheleppe põhimõtetega. Kliimaministeeriumi ettepanek on vastuolus nende põhimõtetega.

kütuse põletamine teistes riikides toob kaasa CO₂ emissioone ja seetõttu pole õige vaadata ainult tootmisheidet. See tähendaks, et Eesti võtaks vastutuse kogu maailma, mitte ainult oma riigi heitmete eest.

Kliimakokkulepped põhinevad riikide individuaalsetel kohustustel. Kui Eesti suudab oma kohustused täita ja CO₂

emissioone vähendada, peaks see olema piisav. Põlevkivi kasutamise täielik piiramine, isegi kui CO₂ on kinni püütud, seab ohtu Eesti energiajulgeoleku ja majanduse.

Roheleppe eesmärk on vähendada CO₂ emissioone, mitte keelata konkreetseid energiaallikaid. Kui suudame arendada tehnoloogiaid, mis võimaldavad põlevkivi kasutamist ilma CO₂ emissioonideta, peaks see olema kooskõlas roheleppe põhimõtetega. Kliimaministeeriumi ettepanek on vastuolus nende põhimõtetega.

Seega peaksime keskenduma CO₂ probleemi lahendamisele innovaatiliste tehnoloogiate arendamise abil, mitte piirama põlevkivi kasutamist. See on ainus loogiline lähenemine, mis tagab nii kliimaeesmärkide saavutamise kui ka riigi energiajulgeoleku ja majandusliku stabiilsuse.

Ega me ometi arva, et stabiilset elektrit saab vaid tuulest?

KVALITEETSED MAJANDUSPOLIITILISED OTSUSED EI LASE ENDA JÄREL OODATA

Majanduskasv peab jõudma rohepoliitikast tingitult või sellele vaatamata kõige olulisemate eesmärkide hulka. Vaid majanduskasv tekitab võimaluse uutesse tehnoloogiatesse investeerida, kvaliteetsemat elukeskkonda luua ning mürskude, õhutorjeraketide ja muu heidutuse ostmiseks/loomiseks julgeolekut tagada.

Üldiselt piisab majanduskasvuks, kui pika aja jooksul teha õigeid otsuseid ja arendada järgmisi valdkondi: 1) stabiilne ja prognoositav maksupoliitika, 2) energiapoliitika, mis tagab taskukohased hinnad üha rohelisemaks muutuva energiale koos tagatud varustuskindlusega,

3) paindlik hariduspoliitika, mis ei ole kinni vanades dogmades ja lähtub vajaduspõhisusest, 4) suurinvesteeringuteks vajaliku keskkonna loomine ja seal paindlikult tegutsemine ning 5) logistika.

Samuti peame mõistma, et kui nendes valdkondades on tehtud vigu, ei ole siin kiireid lahendusi. Lahenduse alguse eelduseks on realistlik analüüs ja sellest tulenevalt igapäevaselt uute ja kvaliteetsete otsuste tegemine, mis annab lahenduse keskpikas perspektiivis (lahendus ei tohi saabuda pikas perspektiivis ehk 15–20 aasta pärast – me ei saa lubada endale liialt kaua ootamist, teadmata, kas meie valikud on ikka õiged).

Selleks, et ülaltoodud valdkondlikud eesmärgid ei jääks kõlrama kui sõnakõlksud, on meil vaja näidata, et meil on vastused neid eesmärke potentsiaalselt varjutavatele riskidele. Näiteks mis puudutab energia hinda ja varustuskindlust, siis tuleks rääkida uuest energiamajanduse arengukavast, mis postuleerib Eesti eesmärgina muutuda elektrit eksportivaks riigiks. Kuidas me tegelikult seda saavutame? Hetkel puudub selles osas realistlik arusaam nii era- kui ka tööstustarbijatele. Ega me ometi arva, et stabiilset elektrit saab vaid tuulest? Investor pole Eesti reavalija, kes seda juttu usuks.

Või teema, mis puudutab meie ühendusi ehk transporti ja logistikat – Venemaa sõjalise agressiooni tõttu on meie senine suurepärase logistiline asukoht muutunud suureks pikaks miinuseks. Lisaks kasvavad logistika kulud veelgi seoses sellega, et Eesti ettevõtjatele surutakse peale maa- ja meretranspordi lülitamist heitmekeeluse süsteemi. Siin võib öelda, et õnneks on Soome sama suur kaotaja kui Eesti ja ilmselt võiks Soome lobivõimekus olla siin Eestile potentsiaalseks päästerõngaks.

TÖÖSTUSE EEST TULEB SEISTA ROHKEM NII KODUS KUI KA BRÜSSELIS

Mis puudutab tööjõupoliitikat, siis tööstuse valdkonnas on juba praegu näha, et kui

riiklik haridussüsteem keskendub vaid täiendava rahastuse kontekstis „roheliste ainete“ arendamisele, siis peab üha rohkem klassikalisi tööstusettevõtteid oma töötajad ise koolitama. Mis on vastus sellele? Võib-olla erakutse- ja -kõrgharidus, mida Eesti hetkel ei soosi.

Lihtsat riigi ja mitte häiriva bürokraatia puhul on ju Eesti riigil ka üht-teist positiivses mõttes ette näidata, ajaloolise perspektiivi tundega vaadates. Kuid viimase pooleteise aasta tendentsid riigi valitsemises indikeerivad siiski, et meil on teatud institutsionaalseid häireid nii õigusriigi toimimise osas kui ka poliitikate ettenähtavuse valdkonnas, rääkimata bürokraatia ohjamisest.

Loodetavasti ei ole liiga paljud välisinvestoritest kursis ja kuulnud meie suurepärasest loosungist 0-bürokraatia osas, mille võiks isegi retooriliselt nüüd ära unustada, sest reaalsus ja kujutelm on omavahel selges konfliktis. Paraku on meil ka hulganisti näiteid, kus Eesti riik ei ole suutnud normaalselt ja sujuvat menetlust tagada erinevate seaduste osas, olgu see siis keskkonnatasude seadus või metsaseadus. Välisinvestorit ei huvita rohujuure demokraatia mured, tema lähtub otsuste tegemisel ettenäidatavatest tulemustest.

Keemiatööstuse liidu kogemus ütleb üheselt, et tihtipeale tuleb palju enam vaeva näha sellega, et Eesti eurotoetuste rakendamine toimuks samadel alustel teiste riikidega. Sama võib öelda ka riigiabi reeglite läbirääkimiste ja tõlgendamiste kohta. Me peame endale ka aru andma, et poliitika kujundamine ja selle resultaatidiks olevad direktiivid ja regulatsioonid on üha rohkem rahvusriigi ülesed ehk tulevad Brüsselist, mis tähendab, et lõviosa vastutusest, mis iganes ettevõtluspoliitika kujundamise eest, lasub ennekõike meie ametnikel, olgu siis Euroopa Liidu Eesti alalises esinduses või kusagil mujal, väljaspool Eestit. Mina oma kogemusest ütlen, et need inimesed on reeglina professionaalsed, aga paraku on nad sageli üsna ülekoormatud.

Mulle teeb muret ka viimase valitsuse poolt ellu viidud riikliku juhtimisstruktuuri reform. Räägime siin ennekõike sellest, et majandus- ja kommunikatsiooniministeerium ei kontrolli enam praktiliselt mitte ühtegi majanduskasvu olulist sisendit, vaid see vastutus lasub kliimaministeeriumil. Majanduskriisi ajal ja üleüldise segaduse kontekstis ei prognoosi ma sellistele haldussüsteemi kastimängudele head kulgu.

Kuivõrd kliimaministeerium kureerib praegu transporti, ehitust, suures osas energeetikas kõikide loodusvarade (sh põlevkivi) juhtimist, planeerimist ja reguleerimist, siis mulle näib, et siin on tekkinud väga selge poliitiline ebaproportsionaalsus. Kuivõrd majandus- ja kommunikatsiooniministeerium panustab ennekõike EASI, Kredexi, turismi ja IT küsimustele, siis võib öelda, et ministeerium, mis vanasti tegeles Eesti majanduse võtmeküsimustega, on nüüdseks kesken- dunud valdkondadele, mis moodustavad vaid mõne kümnendiku Eesti SKTst.

SÕNUMID INVESTORITELE ON MUUTUNUD VASTAKAKS

Konkreetseid küsimusi kliimaministeeriumi tegevuses tekitab ka asutuse tegevusprintsip, et majandust juhitakse loodusliku mitmekesisuse eesmärkidest lähtuvalt. Aga ühe tööstusharu liidu juhina ma küsiks, et millised need raamid siis on? Mitte keegi ei ole seda sõnaselgelt defineerinud. Näiteks on praegu Euroopas tagatud tehnoloogiliste uuenduste jõudmine normatiividesse ja komplekslubadesse. Eesti tegi aga otsuse muuta keskkonna kompleksload tähtajaliseks, millega sisuliselt võttis seisukoha, et jätab endale lahti võimaluse tööstus sulgeda isegi siis, kui tegevus vastab Euroopas rakendatud üldpõhimõtetele ja parimale võimalikule tehnoloogiale. Mis sõnumit tahtis riik anda? Et kui te hästi ei käitu, siis on mul alati võimalus sind sulgeda?

Igatahes tundub see selge signaal võimalikele investoritele, et Eestis

investeeringimine ei ole enam ei pikas ega lühikeses vaates mõistlik tegevus, kui me räägime Ida-Virumaa õiglaseks üleminekuks vajaminevatest sisenditest, mida on vaja suurte tööstusprojektide rahastamiseks.

Eesti on laiemaltki kaotanud oma atraktiivsuse investeeringute sihtriigina, mis pole ime – energia hind on ülikõrge ning asukoht perifeerne, eriti Venemaa-Ukraina sõja vaates. Regulaatiivne keerukus on meil kõrge ning ületab kohati nn vana Euroopat, tööjõudu on vähe ja see on kallid. Täiesti puuduvad investeeringuid soodustavad riiklikud meetmed, millele oleks reaalne mõju.

Selleks, et rohepöördes mitte lõplikult kaotajaks jääda, tuleks riiki meelitada suures mahus tööstusinvesteeringuid.

Retoorikat uskudes on Eesti liberaalset majanduspoliitikat viljelev riik, kus turg paneb asjad paika. Kirjutan sellele põhimõttele alla, aga tuleb vaadata rohkem sisse.

Esiteks on turg muutunud. Teised riigid kasutavad aktiivselt meetmeid investeeringute meelitamiseks. Eesti seda ei tee – kuhu siis investeeringud ja loodav lisandväärtus liiguvad? Lõpptoodanguga konkureerivad kõik võrdsetel alustel, aga tootmissisendi konkurentsivõimesse ja asjaajamise lihtsusesse panustavad kõik kapitalistlikud riigid, v.a Eesti.

Teiseks ei vabasta turule viitamine kedagi aktiivsest majanduse juhtimisest.

Võtame näiteks riigi osaluse äriühingutes. Praegu osaleb riik ettevõtluses, kui esineb turutõrge või on riigil strateegiline huvi. Kas me järgime seda? Kui mingil ajahetkel oli riigi strateegiline huvi läbi Enefit Greeni arendada tuuleenergiat, siis kas see on ka praegu nii? Kas Eesti strateegiline huvi on arendada tuule- ja päikeseparkide ehitust Poolas või võiks riik müüa järele jäänud osaluse osaliselt või tervikuna ning suunata selle raha mõnda uude arendamist vajavasse sektorisse, olgu selleks siis kaitsetööstus, puidu keemiline väärimine või Ida-Virumaa majanduse mitmekesistamine.

Selleks, et rohepöördes mitte lõplikult kaotajaks jääda, tuleks riiki meelitada suures mahus tööstusinvesteeringuid. Sealjuures peab silmas pidama, et need lahendused ei oleks eilne, vaid homme päev. Analoogselt meie konkurentriikidega peaks riik disainima investeeringu toetusmeetmeid või siis garantii-instrumente suurtööstuste Eestisse meelitamiseks ja mitte lootma, et mõni pime kana juhuslikult leiab mõne tera. Selleks, et disainida uute tehnoloogiate põhiseid toetusmehhanisme, peab riik arvestama sellega, et tal tuleb ka endal riske võtta.

Algab kõik aga sellest, et majanduskasv kui instrument kõrgemate eesmärkide saavutamiseks peab saama riigis prioriteediks. Kehtiva koalitsioonilepingu eesmärk on looduslik mitmekesisus. See eesmärk on saavutatav, aga siis ei ole meil mõtet ka imestada, miks ei jätku piisavalt raha meditsiinile, haridusele, riigikaitsele.

Eesti saab rikkamaks vaid siis, kui suureneb eksporditulud. 75 protsenti eksporditulust tuleb aga töötlevast tööstusest. Paraku Eestis puuduvad ideed ja meetmed kiirete positiivsete muutuste ellu kutsutamiseks ehk laiemalt öeldes puudub Eestis täielikult julgus ja praktika kasutada oma strateegiliste eesmärkide või äriühvide saavutamiseks projekti- või valdkonnapõhiselt tööstuspoliitika meetmeid. Olgu need rohelised või mitte.